

G É P M Ű V É S Z E T:

A R Á D I Ó.

A rádiókritika elvei és útjai.

A rádiókritika a legifjabb ága a művészeti teljesítmények megvitatásának. Tárgya és eszközei eltérnek a kritika egyéb fajtáitól használt tárgyaktól és eszközöktől; itt mások a szempontok, mások az arányok és mások a következtetések, mások a közönségre tett kritikai hatások is.

*

A rádiókritika a kritika tárgyának korábban elgondolhatatlan időbeli kiszélesedését jelenti. Csak a magyar műsor kritikai figyelése is önmagában naponta 13—14 órát jelent, ha ehhez hozzávesszük még a hamarosan bekövetkező második magyar műsor napi 4 óráját, úgy naponta 18 órai anyaggal kell számolnunk.

Ekkora anyagot átfogni már nem is lehet. Ha most még hozzászámítjuk a külföldi műsorok művészetnyújtásának határtalanságát, be kell látnunk a rendszeres és minden műsorszámra kiterjedő rádiókritika lehetlenségét.

*

Az irodalmi kritika ekkora tér- és időbeli arányok előtt nem állott soha. Magyarországon ma mindössze három lap ad rendszeres rádiókritikát, de ez a három lap kétszázezer példánynál többen jelenik meg és hetenként egyszer ilyen tömeg számára beszéli meg a rádió elmúlt műsorját. Ez a rádiókritika sokkal nagyobb olvasottságnak örvend minden más kritikánál, így tehát értékeit az egyetemes nemzeti kultúra szempontjából sem lehetnek közömbösek.

*

Hasonlíthatatlanul több ember hallgat rádiót, mint amennyi olvas. Az egész magyar könyvtermelés, a teljes magyar folyóiratirodalom nem is álmodhatik rádióarányokról. Még az összes magyar napilapok példányszáma, mely félmillióra tehető, sem birkózhat meg egykönnyen a 311.000 magyar rádióvevőkészülék hatásával; a 180.000-es különbséget pedig a megszállt terület és a külföld hallgatósága kiteszi. A rádióhallgatóság kritikaiérzeke és irányításvágya igen erős. A hallgatott műsorszámokról alkotott véleményét hozzá akarja mérni valamihez, kíváncsi rá, hogy műsorlapjai milyen álláspontot foglalnak el a hallottak dolgában. Ezért igen népszerű a rádiókritika és ezért nagy a hatása.

*

A kritika minden más ága nagyarányú alkotásokat kíván. Az írótól nagy regényeket, egészestés színműveket, a festőtől nagy kompozíciókat, hatalmas vásznakot, a szobrásztól köztereket ékesítő alkotásokat, az építészettől palotákat, a zeneköltőtől operákat, nagy szimfóniákat kér. A rádiókritika korunkhoz és a rádió egyérezékű voltához híven a rövidben, a más területeken lenézett miniatűrben keresi a nagyot. Harcol az egészestés színdarabok ellen, nem tűri a sok szereplőt; az egyfelvonásost tartja a rádiószínpadra megfelelőnek vagy a több rövid hangképes, de igyekező egyórahosszat tartó darabot. Küzd a teljes operák közvetítése ellen, melyekből egyszerre csak egy-

egy felvonást vél mikrofon elé vihetőnek. Ami az irodalmi kritika területén eddig sohasem fordult elő: magukban álló csevegéseket, elbeszéléseket és felolvasásokat is méltat. A rádióelőadók költői, művészeti képét apró dolgokból, mondhatnók, mozaikokból állítja egybe. Ezzel az előadó művészetnek és az irodalmi és zeneköltészetnek korszerűbb és tágabb területet biztosít. Mentésnek kell lennie úgy az irodalmi, mint a zenei kritikai ortodoxiától, mert különben közönsége, az ortodoxiát nem tisztelő tömeg elfordul tőle.

A rádióműsor sikerének más művészi produkciók területéről ismert mérőeszköze nincs. A taps hiányzik. Egyes műsorszámokra vonatkozó kasszasiker nem állapítható meg. A könyv sikerének ismertető jele, a könyv fogyása itt a műsor kelendőségében nem mutatkozik. Régi esztétikai elvek nem érvényesülnek. Az előfizetők számának emelkedése vagy csökkenése ekkora tömegnél már csatlóka útmutató a műsor jó- vagy rosszvolta tekintetében. Vannak európai országok, hol a miénknél jóval rosszabb, mennyiségre és minőségre egyaránt sokkal kevesebbet jelentő műsorok mellett az előfizetők száma rohamosan szaporodik; másutt viszont a legragyogóbb műsor sem viszi az előfizetők számát feljebb. Közismert dolog rádiószakemberek előtt, hogy az északi népek sokkal fokozottabb mértékben rádiósok, mint a déliek. Ahol kevesebb a napsütéses napok száma, ott rohamosan nő még mindig a rádióelőfizetők tömege. Mi, magyarok nem vagyunk sem északi, sem déli nép. Néptömegeink szegények, a magas rádióvevőkészülék- és lámpaárakat nem bírják. Mezőgazdasági államok általában sokkal gyengébb rádiósok, mint az ipariak; csak az egy Dánia kivétel, a világ legjobb rádiós országa. (Pedig a műsora gyengébb a miénknél.)

A stúdióba meg a lapok szerkesztőségeibe beírt levelek sem teljesen irányadók műsorhatás szempontjából. Sok az önlevél és az előadók által megszervezett levéliratás. Sok a személyi ellenségeskedés, bosszúállás és a harag, kenyéririgység alapján keletkezett «kritikai levél». Az önadminisztrálás és az alantas indulatok egész sora jelentkezik a «kritika» örve alatt.

A rádiókritikára ilyen körülmények között rendkívül fokozott művészeti és lelkiismereti felelősség hárul.

*

Ki a jó rádiókritikus? Akinek mély, átfogó irodalmi, tudományos és zenei műveltsége van és nagyon, de nagyon szeret rádiózni. Emellett jó közönségérzékkel is bír és ismeri a szórakoztató üzemek lélektanát. Ilyen ember kevés van általában, de megnyugtató, hogy a magyar rádiókritikai helyeket ebből a fajtából valók töltik be. A rendszeres magyar rádióműsorkritikát rádiót szerető, nagy jártasságú írók és ujságírók írják. A mindentmehallgatásra ők sem vállalkozhatnak, a figyelemreméltóknak látszó műsorszámokat azonban valóban lelkesen vigyázzák és nagy felelősségük teljes tudatában vetik gondolataikat papírra. A komoly rádióközönség és maga a rádió egyaránt értékeli őket.

Amíg a hivatásos magyar rádiókritikáról csak jót mondhatunk, annál nehezebb az állásfoglalás az alkalmi rádiókritikusok dolgában. Itt az avatatlanságnak, a szertelenségnek, felelőtlenységnek elképesztő jeleivel találkozunk nap-nap után. Közéleti szereplők mondanak vagy írnak olyan dolgokat a rádióról, melyekből világosan kitűnik a másod-, harmad-, sőt huszadkézből vétel; általában ki lehet mondani, hogy a rádióról nyilatkozó közéleti szereplők jelentékeny része nemcsak járatlan a rádiózás dolgában, hanem rádiót is vajmi ritkán

hallgat. Lépten-nyomon hivatkoznak a külföldi rádiózás összehasonlító példákra emberek, akiket a hozzáértő már egyetlen mondatával úgy sarokba szorít, mint valami kérkedő gyermeket; a szaknyelven műsorkalkulációnak nevezett dolgokról az alkalmi kritikusoknak fogalmuk sincs, még kevésbé a mikrofon kívánalmairól és lehetőségeiről.

Ebben a tekintetben a mikrofon elé kerülők és kerülni kívánók jórésze sem más. Megfigyeléseim alapján teljes tárgyilagossággal állíthatom, hogy a mikrofon elé tülekedők közül számosan nem hallgatnak rádiót; az a követelődés, mellyel a műsorba igyekeznek magukat beharcolni, merőben fordított arányban van a rádióban való helyes szereplésről még sohasem szerzett tájékozottságukkal. Egyszerűen szerepelni és keresni akarnak.

Általában: minél jobban támadja az alkalmi kritikus a rádió egész műsorát, vagy annak egyes számait, annál kevésbé szerelmese a rádiózásnak. A szenvedélyes, az igazi rádiósok, a szereplésben érdektelenek a legtörelmesebbek. Méltányosan megadják mindenkinek a magáét és ha nekik nem tetsző műsorszámot hallanak, belátják, hogy másnak azért nagy öröme telhetik benne.

Az érdekeltség alapján megnyilvánuló kritikai tapasztalatok vezették a német birodalmi rádió igazgatóságát arra a most kiadott rendeletére, hogy aki rádiókritikát ír vagy mond rendszeresen, az a bírált állomás műsorában semilyen módon nem szerepelhet. A kritikusnak is, a rádiónak is üdvösebb mindkettőjük teljes függetlensége.

Kilián Zoltán.

Márciusi számunk

közölni fogja Bözödi Jakab György kolozsvári író «Eladó temető» című dicséretet nyert elbeszélését. A szépirodalmi rész másik érdekessége Luigi Pirandello «A mizzarói holló» című elbeszélése lesz, Horvát Henrik fordításában. M. Juhász Margit «Bessenyei mozaikok» címen novellisztikus kis miniatűröket rajzol a magyar testőrköltő életének egy-egy mozzanatáról. Ortutay Gyula Buday György fametsző-művészetét méltatja, Hamvas Béla John Cowper Powys nagy angol regényíró portréját mintázza meg, Thurzó Gábor pedig az új német regényírók fölött tart seregszemlét. «Az ember tragédiája» budapesti jubiláris 500. előadásának bírálata mellett a «Napkelet» ismerteti a Burgtheater Tragédia-rendezését is. A hamar népszerűvé vált hazai «folyóiratok szemléje» külföldi folyóiratok érdekesebb cikkeinek ismertetésével bővül majd. Változatos tartalmú rovataink sora és regénymellékletünk egészíti ki következő számunk gazdag tartalmát.